

Smlouva o dílo¹

Karel MAREK

Smlouva o dílo je upravena v obchodním zákoníku v §§ 536–565. Řadíme ji mezi „obchody relativní“, tzn. že při jejím obecném užití půjde o závazkový vztah mezi podnikateli a že při jeho vzniku je zřejmé, s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týká jejich podnikatelské činnosti.

U smlouvy o dílo přitom bude i časté použití textu obchodního zákoníku – ustanovení § 261 odst. 2 o tom, že se III. částí zákona (v níž je smlouva o dílo zařazena) řídí rovněž závazkové vztahy mezi státem nebo samosprávnou územní jednotkou a podnikateli při jejich podnikatelské činnosti, jestliže se týkají zabezpečování veřejných potřeb (např. při výstavbě a rekonstrukci stavebních objektů). K tomuto účelu se za stát považují i státní organizace, jež nejsou podnikateli, při uzavírání smluv, z jejichž obsahu vyplývá, že jejich obsahem je uspokojování veřejných potřeb.

Není zde přitom vyloučena ani písemná dohoda stran, že jejich závazkový vztah, který by se bez jejich dohody obchodním zákoníkem neřídil, se tímto zákonem řídit bude (§ 262 obchodního zákoníku).

Pokud se týká formy smlouvy, smlouva o dílo nemá předepsanou písemnou formu. Jde však o smluvní typ, kde písemnou formu lze začasté doporučit, zejména ve výstavbě.

Zákonná úprava má u vlastního textu dispozitivní charakter. Jde tedy o určitou předlohu chování smluvních stran, která je pro strany závazná, jen pokud si ve smlouvě nedohodnou jinak. Vlastní úprava v obchodním zákoníku je přitom velmi rámcová a lze očekávat větší bohatost konkrétní smluvní podoby. To zákonodárce předpokládal, současně však účastníkům smlouvy v ustanoveních §§ 536–565 obchodního zákoníku pomáhá odkazy k použití úpravy věnované kupní smlouvě. Nelze přitom přehlédnout, že tyto odvolávky jsou i na kogentní ustanovení (která nejsou četná) kupní smlouvy. Odkazy na kupní smlouvu současně vytvářejí jistou „unifikaci“ mezi smlouvou kupní a smlouvou o dílo.

Základní (viz § 269/1 OBZ) ustanovení (§ 536 obchodního zákoníku) určuje, že se smlouvou o dílo zavazuje zhotovitel k provedení určitého díla a objednatel se zavazuje k zaplacení ceny za jeho provedení. Tyto závazky tvoří podstatné části smlouvy (ve smyslu § 269 odst. 1 obchodního zákoníku), spolu s vymezením

¹Vycházíme a navazujeme na K obchodním závazkovým vztahům, distributor a vydavatel Právnická fakulta MU Brno, 2. doplnění a upravené vydání, 1994, 210 s.

předmětu díla a cenou. Cena totiž musí být ve smlouvě dohodnuta nebo v ní musí být alespoň stanoven způsob jejího určení, ledaže strany ve smlouvě projeví vůli uzavřít smlouvu i bez tohoto určení (což by v době pohybu cenových hladin mohlo případně vést k pozdějším faktickým problémům).

Dílem se podle textu obchodního zákoníku rozumí zhotovení určité věci, pokud nespadá pod kupní smlouvu, montáž určité věci, její údržba, provedení dohodnuté opravy nebo úpravy určité věci nebo hmotně zachycený výsledek jiné činnosti. Dílem se rozumí vždy zhotovení, montáž, údržba, oprava nebo úprava stavby nebo její části.

Předmětem smlouvy je výsledek činnosti: zhotovení určité věci (pokud nespadá pod kupní smlouvu) – například obrobění plochy na tělese odlitku předaném objednatelem, montáž určité věci – např. montáž (zejména uložení – uchycení a sestavení včetně seřízení a propojení i zkoušek kvality montáže) zařízení klimatizace budovy, údržba určité věci – např. údržba topných těles, dohodnutá oprava určité věci – např. oprava zvědačích zařízení, dohodnutá úprava určité věci – např. úprava filtrů na olej pro filtraci nafty, výsledek jiné činnosti, který je hmotně zachycen – např. projekt pro výstavbu „šitý na míru“ (nikoliv např. typové projektové podklady – výkresová dokumentace), výzkumná zpráva, individuálně zhotovené programové vybavení výpočetního systému na příslušném nosiči apod. Stavbou ve smyslu obchodního zákoníku přitom můžeme rozumět úpravy pozemků, budovy, inženýrské sítě, stavební objekty, technologická zařízení spojená svými základy se zemí apod.

Lze předvídat, že smlouva o dílo bude společně se smlouvou kupní tvořit dvojici nejčastěji používaných smluv týkajících se hmotných plnění. Zásadní třídění mezi oběma smluvními typy je, zda jde o zhotovení věci nebo o činnost. Půjde-li o činnost, použijeme zpravidla smlouvy o dílo, bude-li se jednat o zhotovení věci, rozlišujeme zásadně, kdo přitom opatřil podstatnou část věci (případně vstupů ke zhotovení věci). Pokud podstatnou část opatřil objednatel, jedná se zásadně o smlouvu o dílo. (Tato úprava je však – viz § 410 OBZ – dispozitivní.) Je-li podstatná část věci opatřena prodávajícím, jde o smlouvu kupní.

Rozlišujícím kritériem zde není, tak jak to bylo v době platnosti hospodářského zákoníku předmět plnění (např. zda jde o dodávku pro investiční výstavbu).

Smlouva o dílo má velice široký okruh použití. Bude použita v případech, které byly podle dřívější právní úpravy – hospodářského zákoníku řešeny širším okruhem smluv (i když naopak některá plnění, která by dříve probíhala podle těchto smluv, mohou proběhnout dnes podle obchodního zákoníku podle smluv jiných než smlouvy o dílo, například výroba prototypu podle kupní smlouvy), a to na: dodávku stavební části a stavebních prací, dodávku souboru strojů a zařízení, dodávku smontovaných strojů, zařízení nebo konstrukcí, dodávku montáže, rekonstrukce nebo modernizace, dodávku stavby, o vědeckotechnických pracích, o provedení oprav a jiných pracích a výkonech apod.

Provedení díla

Pro smlouvu o dílo podle obchodního zákoníku je předepsáno, že je zhotovitel povinen provést dílo na svůj náklad a na své nebezpečí ve sjednané době, jinak v době přiměřené s přihlédnutím k povaze díla. Nevyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy díla něco jiného, může zhotovitel provést dílo ještě před sjednanou dobou. Formulací na svůj náklad a nebezpečí je vyjádřeno, že pokud by nebylo dohodnuto jinak, nese rizika zvýšení nákladů na zhotovení zhotovitel (to se týká např. zvýšení cen subdodávek oproti předpokladu).

Doba plnění je u smlouvy o dílo stanovena ve prospěch zhotovitele. I když bylo dílo provedeno před sjednanou dobou – to pochopitelně platí i pro provedení v době sjednané – je objednatel povinen provedené dílo převzít.

Při provádění díla postupuje zhotovitel samostatně a není při určení způsobu provedení díla vázán pokyny objednatele, ledaže se k jejich plnění výslovně zavázal. Postupuje-li samostatně, nese si ovšem rizika s tím spojená. Pokud by postupoval podle pokynů objednatele, měl by je ovšem, podle našeho názoru, posoudit v rámci odborné péče, kterou lze na něm žádat.

Zhotovování díla zejména ve výstavbě bude činností značně složitou a včasné a řádné plnění bude mnohdy záviset i na spolupůsobení (vhodně sjednaném) ostatních osob, zejména i objednatele (předání staveniště, případně dokumentace a podobně).

V řadě případů nemůže přitom zhotovitel zabezpečit celé zhotovení díla vlastními zaměstnanci, ale bude kontrahovat subdodávky (elektroinstalace, izolace, vzducho-techniku apod.). Tento postup mu zákon umožňuje. Zhotovitel díla totiž může pověřit jeho provedením jinou osobu, jestliže ze smlouvy nebo z povahy díla nevyplývá nic jiného. Při provádění díla jinou osobou má zhotovitel odpovědnost, jako by dílo prováděl sám. Zhotovitel bude přitom se subdodavateli uzavírat rovněž smlouvy o dílo, ale i smlouvy kupní a jiné, včetně inominálních. Pro tyto případy lze zhotoviteli doporučit „hru na dopravního strážníka“, tj. sjednat podmínky subdodávek (mimo jiné záruční) ve shodě s podmínkami kontraktu s objednatelem. Pro případ, že by objednateli poskytl „lepší plnění“, tj. výhodnější podmínky, než má smluvně zajištěny se subdodavateli, měl by se rizika z toho plynoucí (např. rozdíly v záručních dobách) snažit řešit při sjednání ceny.

Složitost při plnění smlouvy o dílo, například ve výstavbě vyplývá mimo jiné z delší doby plnění než u jiných smluv, vysokých finančních objemů a zpravidla většího počtu osob na výstavbě zúčastněných. Může ovšem vyplývat i z toho, že věci potřebné ke zhotovení díla, respektive část věcí, opatří objednatel.

Věci určené k provedení díla

Obchodní zákoník určuje, že věci, které má objednatel podle smlouvy opatřit k provedení díla, je povinen předat zhotoviteli v době určené ve smlouvě, jinak bez zbytečného odkladu po uzavření smlouvy. V pochybnostech se má za to, že o cenu těchto věcí se nesnižuje cena za provedení díla.

Pokud věci, k jejichž opatření se objednatel zavázal, objednatel neopatří včas, je stanoveno, že mu pro to zhotovitel může poskytnout přiměřenou lhůtu a po jejím marném uplynutí může sám po předchozím upozornění opatřit věci na účet objednatele. Objednatel je pak povinen uhradit jejich cenu a účelné náklady s tím spojené bez zbytečného odkladu poté, kdy jej o to zhotovitel požádá. Věci, které jsou potřebné k provedení díla a k jejichž opatření není podle smlouvy zavázán objednatel, je povinen opatřit zhotovitel.

Smluvní strany si tedy mohou dohodnout, kdo opatří věci ke zhotovení díla. Jejich dohoda není ničím předurčována. Pokud smlouva obsahuje dohodu v tomto směru, řídí se účastníci dohodou. Jestliže smlouva záležitost opatření věcí neřeší, pak platí, že věci opatří zhotovitel.

Bylo-li dohodnuto, že věci ke zhotovení díla opatří objednatel, nese nebezpečí škody na nich a zůstává jejich vlastníkem až do doby, kdy se zpracováním stanou součástí předmětu díla.

Pokud se bude jednat o věc převzatou od objednatele do opatrování za účelem její opravy nebo úpravy nebo za účelem jejího zpracování při provádění díla, odpovídá zhotovitel jako skladovatel.

Po dokončení díla nebo po zániku závazku dílo provést je zhotovitel povinen bez zbytečného odkladu vrátit objednateli věci od něho převzaté, jež nebyly zpracovány při provádění díla.

U věcí, které zhotovitel opatřil k provedení díla, má postavení prodávajícího, pokud z ustanovení upravujících smlouvu o dílo nevyplývá něco jiného. V pochybnostech se má za to, že kupní cena těchto věcí je zahrnuta v ceně za provedení díla. Zhotovitel tedy nese odpovědnost zásadně takovou, jakou má prodávající u zboží podle kupní smlouvy.

Vlastnické právo ke zhotovované věci

Mezi ustanovení, jimiž se smlouva o dílo podle obchodního zákoníku liší od předchozí úpravy smluv v investiční výstavbě, patří úprava vlastnického práva k zhotovované věci a nebezpečí škody na ní.

Obchodní zákoník určuje pro situaci, že zhotovitel zhotovuje věc u objednatele, na jeho pozemku nebo na pozemku, který objednatel opatřil, že objednatel nese nebezpečí škody na zhotovované věci a je jejím vlastníkem, jestliže smlouva nestanoví něco jiného.

V jiných situacích, než je uvedeno výše, nese zhotovitel nebezpečí škody na zhotovované věci a je jejím vlastníkem. Pro určení přechodu nebezpečí škody na zhotovované věci ze zhotovitele na objednatele se použije obdobně ustanovení o přechodu nebezpečí škody na zboží z prodávajícího na kupujícího. Na zhotovitele nepřechází nebezpečí škody na věci, jež je předmětem údržby, opravy nebo úpravy, ani vlastnické právo k ní.

Kdo nese nebezpečí škody na věci a kdo má k ní vlastnické právo, má pochopitelně značný význam. To lze dokumentovat například u zhotovování díla ve výstavbě. Bude-li ve smlouvě dohodnuto, že je vlastníkem zhotovitel (pak lze ovšem doporučit pojištění věci a s pojistným uvažovat při sjednávání ceny) a objednatel například naplnil podmínky zahájení konkursního řízení, nebude dílo zahrnuto do konkursní podstaty. Důsledkem této situace je ovšem právě ta skutečnost, že zhotovitel nese nebezpečí škody na zhotovované věci (není-li to sjednáno jinak).

Naopak, bude-li vlastníkem díla objednatel, potom by se dílo do konkursní podstaty mělo zahrnout a pohledávka zhotovitele na zaplacení díla uplatnit při soupisu pohledávek všech věřitelů. Tato pohledávka tedy podle konkrétní situace může být případně uspokojena ze značné části, popř. v nepatrném rozsahu, resp. vůbec. Zhotovitel ovšem nenese nebezpečí škody na věci.

Konkrétní smluvní úprava musí tedy rovněž vycházet z konkrétních podmínek týkajících se smluvních stran a charakteru díla. Zejména je třeba vzít do úvahy způsob a termíny placení, která strana byla příp. nucena si vzít úvěr, zda je dílo předmětem zástavního práva, zda se stává součástí jiného díla apod.

Má-li ke zhotovené věci vlastnické právo zhotovitel a závazek provést dílo zanikne z důvodu, za který neodpovídá objednatel, je objednatel oprávněn požadovat zaplacení ceny věci zhotovitelem od něho převzatých, které zhotovitel zpracoval při provedení díla nebo které nelze vrátit. Nárok objednatele na náhradu škody tím není dotčen. Zanikne-li však závazek provést dílo z důvodu, za který odpovídá objednatel, je objednatel oprávněn požadovat úhradu toho, o co se zhotovitel obohatil. Tato úprava obchodního zákoníku řeší v obou případech problematiku v situacích, kdy má vlastnické právo zhotovitel a rozlišuje, kdy zanikne závazek z důvodů, za které objednatel neodpovídá či naopak z důvodů, kdy tomu tak není.

Navazující ustanovení (§ 544 obchodního zákoníku) je řešením počítajícím s případy, kdy má vlastnické právo objednatel. Má-li ke zhotovované věci vlastnické právo objednatel a věc nelze vzhledem k její povaze vrátit nebo předat zhotoviteli, je objednatel povinen uhradit zhotoviteli to, o co se objednatel zhotovováním věci obohatil, jestliže závazek zanikl z důvodu, za který objednatel neodpovídá. Zanikl-li pak ve stejných případech z důvodů, za něž objednatel odpovídá, může zhotovitel požadovat úhradu ceny věcí, které účelně opatřil a jež se zpracováním staly součástí zhotovované věci, pokud cena těchto věcí není zahrnuta v nároku zhotovitele podle speciálního ustanovení (níže viz § 548 odst. 2 obchodního zákoníku).

Objednatel může být vlastníkem zhotovované věci na základě zákona (např. vlastníkem stavby zhotovované na jeho pozemku) nebo na základě smluvního ujed-

nání. Ustanovení počítající s případy vlastnického práva objednatele (§ 544 obchodního zákoníku) platí obdobně v případech, kdy předmětem díla je montáž, údržba, oprava nebo úprava věci. Je tomu tak proto, že zde bývá objednatel vlastníkem již před zahájením činnosti.

Cena za dílo

Zatímco pamatujeme i takové dřívější doby, kdy cena zásadně nebývala podstatnou náležitostí dřívějších hospodářských smluv (posléze pak podstatnou náležitostí byla), dnes je ujednání o ceně u smlouvy o dílo povinností, kterou stanoví obchodní zákoník. Cena může být dohodnuta nebo může být dohodnut způsob určení ceny, popř. může dojít k dohodě, že smlouva vzniká bez dohody o ceně. Podle obchodního zákoníku (§ 546) je totiž objednatel povinen zhotoviteli zaplatit cenu dohodnutou ve smlouvě nebo určenou způsobem stanoveným ve smlouvě. Není-li cena takto dohodnutá nebo určitelná a smlouva je přesto platná (tj. kdy strany ve smlouvě projevily vůli uzavřít smlouvu i bez určení ceny), je objednatel povinen zaplatit cenu, která se obvykle platí za srovnatelné dílo v době uzavření smlouvy za obdobných obchodních podmínek.

Pro případ vzniku smlouvy v souladu se zákonem bez dohody o ceně (smlouva o dílo však nevznikne v případě, kdy smluvní strany ve smlouvě ujednání o ceně nemají), kdy strany projeví vůli, aby smlouva bez dohody o ceně vznikla, je nutné, aby smluvní strany předem zvážily důsledky tohoto postupu opravdu pečlivě. Za situace, kdy by docházelo k pohybu cenových hladin směrem nahoru, ztrácí na ceně zhotovitel přímo úměrně s časem, který plyne mezi dobou uzavření smlouvy a dobou, kdy mu vznikne právo na úplatu, resp. účtovat (fakturovat) cenu. Cena se totiž v těchto situacích určuje podle doby uzavření smlouvy. Při takovém jejím určování pak není třeba vycházet jen z určení podle shodného díla (to například u atypických staveb nemusí vůbec existovat), ale stačí vycházet z ceny srovnatelného díla. Musí jít ovšem o dílo zhotovené za obdobných obchodních podmínek (např. obdobného „spolupůsobení“ objednatele, obdobné doby plnění, obdobné složitosti díla a jeho obdobného umístění, obdobných platebních podmínek a podobně).

Při uzavírání smlouvy i zhotovování díla je možno sjednat, respektive poskytnout zálohy. Sjednání a poskytnutí záloh na cenu za dílo se nedotýká účinků v obchodním zákoníku citovaných ustanovení (viz níže § 548 a § 549 obchodního zákoníku).

U smlouvy o dílo bývá poměrně často cena určována podle rozpočtu. Typické to bude zejména ve výstavbě, ale může tomu tak být i ve vývoji a výzkumu (například vývoji nového strojně technologického zařízení). Otázkám určení ceny podle rozpočtu se věnují také zákonná ustanovení (§ 547 obchodního zákoníku).

Na výši ceny nemá podle obchodního zákoníku vliv, že cena byla určena na základě rozpočtu, jež je součástí smlouvy nebo byl objednateli sdělen zhotovitelem do uzavření smlouvy.

Jestliže však byla cena určena na základě rozpočtu, ohledně něhož ze smlouvy vyplývá, že se nezaručuje jeho úplnost, může se zhotovitel domáhat přiměřeného

zvýšení ceny, objeví-li se při provádění díla potřeba činností do rozpočtu nezahrnutých, pokud tyto činnosti nebyly předvídatelné v době uzavření smlouvy.

Rozpočet s nezaručenou úplností lze při výstavbě použít například u rekonstrukcí a modernizací, kdy je v rozpočtu na základě výsledků (s řádnou odbornou pečlivostí) průzkumů předaných objednatelem uvažováno s určitým počtem jednotek materiálu včetně prací. Při realizaci je pak možné při demontáži dosavadního zařízení zjistit zvýšenou potřebu těchto jednotek. Musí však být současně naplněna podmínka, že to nebylo možno předvídat při uzavření smlouvy.

Kromě rozpočtu s nezaručenou úplností zná obchodní zákoník i „rozpočet nezávazný“. Byla-li cena určena na základě rozpočtu, který se podle smlouvy považuje za nezávazný, může se zhotovitel domáhat, aby bylo určeno zvýšení ceny o částku, o níž nevyhnutelně převyší náklady účelně vynaložené zhotovitelem, náklady zahrnuté do rozpočtu. Označení rozpočtu za nezávazný se zejména bude využívat v období, v němž bude reálně předvídat pohyb cenových hladin. Zhotovitel bude muset nejen prokazovat, že došlo ke zvýšení cen, ale také bude muset prokazovat, že právě tyto vstupy musel použít, že to bylo nevyhnutelné. K označení rozpočtu za nezávazný je ovšem vhodné další – podrobnější ustanovení ve smlouvě, např. o tom, od jakých subdodavatelů bude zhotovitel nakupovat a v jaké době. Aby nebyla ztížena otázka důkazů a komplikovaného výpočtu (rozpočty totiž obsahují desítky, mnohdy stovky položek), není vyloučeno sjednat nezávaznost rozpočtu jen u položek rozhodujících.

Nesouhlasí-li objednatel se zvýšením ceny, určí její zvýšení soud na návrh zhotovitele.

Zhotoviteli však zaniká nárok na určení zvýšení ceny podle ustanovení o rozpočtu s nezaručenou úplností (§ 547 odst. 2 obchodního zákoníku) a o rozpočtu nezávazném (§ 547 odst. 3 obchodního zákoníku), jestliže neoznámí nutnost překročení rozpočtové částky a výši požadovaného zvýšení ceny bez zbytečného odkladu poté, kdy se ukázalo (nikoli kdy k tomu došlo, ale již kdy se to ukázalo), že je nevyhnutelné překročení ceny, jež byla určena na základě rozpočtu.

Ustanovení o rozpočtu s nezaručenou úplností a o rozpočtu nezávazném chrání zhotovitele. Obecně by nebylo možno vyloučit, že zvýšení by mohlo být řádově vyšší. Proto obchodní zákoník obsahuje i text, kterým chce prospívat objednateli. Objednatel může bez zbytečného odkladu odstoupit od smlouvy, požaduje-li zhotovitel podle příslušných ustanovení obchodního zákoníku (§ 547 odst. 2, § 547 odst. 3 obchodního zákoníku) zvýšení ceny, jež přesahuje o více než 10 % cenu stanovenou na základě rozpočtu. V tomto případě je objednatel povinen nahradit zhotoviteli část ceny odpovídající rozsahu částečného provedení díla podle rozpočtu. Vzhledem k dispozitivnosti textu zákona je ovšem 10 % limit možno sjednat v jiné výši.

Objednatel je povinen zaplatit zhotoviteli cenu v době sjednané ve smlouvě. Pokud ze smlouvy nebo obchodního zákoníku nevyplývá něco jiného, vzniká nárok na cenu provedením díla (§ 548 odst. 1 obchodního zákoníku).

Odstoupí-li zhotovitel od smlouvy pro prodlení objednatele a nespočívá-li překážka pro splnění povinností objednatele v okolnostech vylučujících odpovědnost,

náleží zhotoviteli cena, na kterou má nárok na základě smlouvy. Od této ceny se však odečte to, co zhotovitel ušetřil neprovedením díla v plném rozsahu (§ 548 odst. 2 obchodního zákoníku).

Pokud se strany dohodnou po uzavření smlouvy na omezení rozsahu díla a nesjednají-li jeho důsledky na výši ceny, je objednatel povinen zaplatit jen cenu přiměřeně sníženou. Naopak dohodnou-li se tímto způsobem na rozšíření díla, je objednatel povinen zaplatit cenu přiměřeně zvýšenou. Objednatel je povinen zaplatit cenu zvýšenou nebo sníženou s přihlédnutím k rozdílu v rozsahu nutné činnosti a v účelných nákladech spojených se změněným prováděním díla, pokud se strany dohodnou po uzavření smlouvy na změně díla a nesjednají-li její důsledky na výši ceny (§ 549 obchodního zákoníku).

Při dohodě o ceně je kromě obchodního zákoníku určující i zákon o cenách a další cenové předpisy. Obecně jsou ceny, a to i ve výstavbě, volnými cenami. To však neplatí, když je stavba financována zcela nebo zčásti ze státního rozpočtu přímo nebo prostřednictvím rozpočtů místních orgánů. Pro tyto případy je stanoveno výměrem Ministerstva financí České republiky, kterým se vydává seznam zboží s regulovanými cenami, povinné sjednávání cen po vyhodnocení soutěže. (podle z. č. 199/94 Sb.).

Na rozdíl od hospodářského zákoníku neupravuje obchodní zákoník otázky účtování (fakturování) a placení. Lze jen doporučit, aby si tyto otázky (což ostatně platí i pro jiné smlouvy) dohodly strany ve smlouvě (například lhůtu pro vystavení faktury, náležitosti faktury, lhůtu její splatnosti, způsob placení apod.).

Místem splnění peněžitého závazku je v obchodním zákoníku stanoveno sídlo nebo místo podnikání, případně bydliště věřitele (§ 337), respektive je splněno připsáním částky na účet věřitele (§ 339). Objednatel se často pokusí dohodnout se zhotoviteli jinak. Pokud se to nepodaří, lze předpokládat možná ujednání (zejména tam, kde půjde o značné částky) o tom, že po splnění peněžitého závazku bude tato skutečnost zhotovitelem písemně potvrzena.

Způsob provádění díla

Na problematiku ceny za dílo v obchodním zákoníku navazují ustanovení o způsobu provádění díla. Výslovně je uvedeno, že je objednatel oprávněn kontrolovat provádění díla. Zjistí-li objednatel, že zhotovitel provádí dílo v rozporu se svými povinnostmi, je objednatel oprávněn dožadovat se toho, aby zhotovitel odstranil vady vzniklé vadným prováděním a dílo prováděl řádným způsobem.

Jestliže tak zhotovitel díla nečiní ani v přiměřené lhůtě mu k tomu poskytnuté a postup zhotovitele by vedl nepochybně k podstatnému porušení smlouvy (§ 345 odst. 2), je objednatel oprávněn od smlouvy odstoupit.

Kontrola díla může být průběžná. Zejména ve výstavbě však může být praktické sjednat dobu provedení některých kontrol ve smlouvě, zejména u prací, které budou v dalším průběhu zakryty. Pokud by nebyla sjednána specifická ujednání ve smlouvě, nemá obecně vliv případné neprovedení kontroly na možnost uplatnit odpovědnost za vady.

Protože u smlouvy o dílo budou přicházet v úvahu věci nebo pokyny převzaté k provádění díla od objednatele a ty mohou být případně nevhodné, ukládá obchodní zákoník zhotoviteli zvláštní upozorňovací povinnost. Zhotovitel je povinen upozornit objednatele bez zbytečného odkladu na nevhodnou povahu věci převzatých od objednatele nebo pokynů daných mu objednatelem k provedení díla, jestliže zhotovitel mohl tuto nevhodnost zjistit při vynaložení odborné péče.

Jestliže nevhodné věci nebo pokyny překážejí v řádném provádění díla, je zhotovitel povinen jeho provádění v nezbytném rozsahu přerušit do doby výměny věci nebo změny pokynů objednatele nebo písemného sdělení, že objednatel trvá na provádění díla s použitím předaných věcí a daných pokynů. O dobu, po kterou bylo nutno provádění díla přerušit, se prodlužuje lhůta stanovená pro jeho dokončení. Zhotovitel má rovněž nárok na úhradu nákladů spojených s přerušением provádění díla nebo s použitím nevhodných věcí do doby, kdy jejich nevhodnost mohla být zjištěna.

Pokud přes splnění upozorňovací povinnosti objednatel na použití svých nevhodných věcí nebo pokynů (vstupů) písemně trval, neodpovídá zhotovitel za nemožnost dokončení díla nebo za vady dokončeného díla způsobené těmito vstupy. Při nedokončení díla má zhotovitel nárok na cenu sníženou o to, co ušetřil tím, že neprovedl dílo v plném rozsahu.

Zhotovitel, který nesplnil upozorňovací povinnost, odpovídá za vady díla způsobené použitím nevhodných věcí předaných objednatelem nebo pokynů daných mu objednatelem.

Kromě zvláštní upozorňovací povinnosti má zhotovitel i zvláštní povinnost oznamovací (kromě obecné oznamovací povinnosti vyjádřené v obecných ustanoveních obchodního zákoníku o náhradě škody). Zjistí-li zhotovitel při provádění díla skryté překážky, týkající se věci, na níž má být provedena oprava nebo úprava, nebo místa, kde má být dílo provedeno a tyto překážky znemožňují provedení díla dohodnutým způsobem, je zhotovitel povinen to oznámit bez zbytečného odkladu objednateli a navrhnout mu změnu díla.

Plnění této povinnosti může být praktické i u rekonstrukcí a modernizací ve výstavbě a další text obchodního zákoníku (§ 552 odst. 1, 2. a 3. věta) zohledňuje rizika zhotovitele s takovým plněním: Do dosažení dohody o změně díla je zhotovitel oprávněn provádění díla přerušit. Nedohodnou-li se strany v přiměřeně lhůtě na změně smlouvy, může kterákoli ze stran od smlouvy odstoupit.

Jestliže zhotovitel postupuje s odbornou péčí a neporušil svou povinnost zjistit před započítím provádění díla výše uvedené skryté překážky, nemá žádná strana nárok na náhradu škody; zhotovitel má nárok na cenu za část díla, jež bylo provedeno do doby, než překážky mohl odhalit při vynaložení odborné péče.

Jak jsme již uvedli, je objednatel oprávněn kontrolovat provádění díla. Kromě kontroly průběžně bude přicházet v úvahu i kontrola předmětu díla na určitém stupni jeho provádění, např. při již vzpomínaném zakrývání dále nepřístupných prací ve výstavbě.

Stanoví-li smlouva, že objednatel je oprávněn zkontrolovat předmět díla na určitém stupni jeho provádění, je zhotovitel povinen včas objednatele pozvat k provedení kontroly. Nesplní-li zhotovitel tuto povinnost, je povinen umožnit objednateli provedení dodatečné kontroly a nést náklady s tím spojené (§ 553 odst. 1 a 2 obchodního zákoníku).

Nedostaví-li se objednatel ke kontrole, na kterou byl řádně pozván nebo která se měla konat podle dohodnutého časového rozvrhu, může zhotovitel pokračovat v provádění díla. Jestliže však účast na kontrole byla objednateli znemožněna překážkou, kterou nemohl odvrátit, může objednatel bez zbytečného odkladu požadovat provedení dodatečné kontroly, je však povinen zhotoviteli nahradit náklady způsobené opožděním kontroly (§ 553 odst. 3 obchodního zákoníku).

Dřívější předpisy ve výstavbě (tzv. základní podmínky dodávek) rovněž počítaly s průběžnou kontrolou odběratelské strany. Funkcionář – zástupce investora, který plnil i tyto úkoly, vykonával předpisy stanovenou funkci tzv. technického dozorce (technického dozoru investora – viz vyhlášku č. 104/1973 Sb. a vyhlášku č. 13/1985 Sb. ve znění vyhlášky č. 29/1990 Sb.). Kromě toho stanovené funkce zabezpečoval zástupce generálního projektanta, který vykonával tzv. autorský dozor. Podle rozsahu výstavby (u drobných staveb to nebude třeba) je podle našeho názoru vhodné dohodnout ve smlouvě výkon těchto funkcí a rozsah oprávnění konkrétních zástupců objednatele a zhotovitele k činnostem probíhajícím přímo na stavbě.

Rovněž považujeme za vhodné konkretizovat podrobnosti vedením stavebního deníku. Připomeňme jen, že deník by se měl vést ode dne zahájení prací na staveništi až do dne ukončení prací a odstranění všech vad. Deník slouží k zaznamenávání všech důležitých (resp. dalších dohodnutých) skutečností a okolností týkajících se výstavby a může mimo jiné sloužit jako významný důkazní prostředek. Do deníku pak provádějí zápisy i orgány státního stavebního dohledu a orgány státní správy obecně. Deník slouží také jako běžný komunikační prostředek při zajištění spolupůsobení smluvních stran na stavbě.

Spolupůsobení na základě smluvního ujednání, tj. plnění jednotlivých smluvních povinností, je pro výstavbu typické, např. při ukládání beztlakých zemních nádrží zajistí objednatel na příslušné místo přívod vody pro jejich těsnostní zkoušku, ve stanovených dobách umožní zhotoviteli na příslušných místech odběr elektrické energie pro svářečské práce na rozvodu potrubí apod. Pokud není provedena dodávka „na klíč“ a objednatel má ve výstavbě jako smluvní partnery více zhotovitelů, musí být přesně prováděno i postupné předávání pracoviště. Může být též dohodnuto dočasné využívání jednotlivých objektů objednatele jako zařízení staveniště apod.

Otázky zařízení staveniště, tj. otázky budování nových či využití dosavadních objektů a zařízení pro sociální, provozní a výrobní účely zhotovitele (zhotovitelů) je velmi vhodné dohodnout ve smlouvě. (Jedná se např. o objekty pro stravování, ubytování pracovníků, kryté i otevřené sklady, včetně přípojek inženýrských sítí.)

Dohodnout je případně třeba i otázky přepravních dispozic a vykládky záilek. Dá se říci, že úměrně s rozsahem díla může růst i rozsah ujednání o spolupůsobení.

Ve smlouvě bychom neměli opomenout ani ujednání o zkouškách a splnění závazku.

Ustanovení § 763 obchodního zákoníku stanoví, že se obchodním zákoníkem řídí právní vztahy, které vznikly ode dne jeho účinnosti (tj. od 1. 1. 1992). Právní vztahy vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona a práva z nich vzniklá, jakož i práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv uzavřených přede dnem účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními předpisy. (To však neplatí pro smlouvy o běžném účtu, smlouvy o vkladovém účtu, smlouvy o uložení cenných papírů a jiných hodnot, ty se řídí obchodním zákoníkem ode dne jeho účinnosti, i když k jejich uzavření došlo před tímto dnem.)

Toto ustanovení není podle našich poznatků dostatečně pochopeno mj. v činnosti stavebních podniků. Tato skutečnost se pak projevuje problémově v průběhu realizace staveb i strojnětechnologického zařízení, zvláště zřetelné pak v etapě odevzdání a převzetí dodávek, event. díla.

Setkáváme se pak s případy, kdy u smluv uzavřených po 1. 1. 1992 jsou sepsány zápisy o převzetí odpovídající právní úpravě podle hospodářského zákoníku (HZ) a žel jsou i časté případy, kdy je u smluv vzniklých před 1. 1. 1992 postupováno podle obchodního zákoníku (OBZ). Přitom osoby věkem i délkou praxe „mladší“ neznají úpravu podle HZ a naopak zkušení praktici „mají pod kůží“ jen hospodářskoprávní úpravu, kterou „roubuji“ na ustanovení OBZ.

To nás vede i k napsání násl. řádků – pojednání o splnění dodávek podle HZ a o splnění povinností provést dílo podle OBZ. Zdůrazněme znovu, že „hranicí“ realizace podle HZ nebo podle OBZ je 1. 1. 1992. Smlouvy vzniklé před 1. 1. 1992 se řídí HZ a smlouvy vzniklé po 1. 1. 1992 (a to i když návrhy smluv byly vystaveny před 1. 1. 1992) se řídí podle OBZ (domníváme se, že OBZ se řídí i „akce“, kde byly před 1. 1. 1992 uzavřeny dohody nesplňující podmínky vzniku smluv podle HZ a po 1. 1. 1992 byla k těmto úmlouvám sjednána doplnění obsahem naplňující podmínky vzniku smluv podle OBZ).

Ke splnění dodávky podle hospodářského zákoníku

K zániku závazku ze smlouvy dochází zásadně splněním povinností smluvních partnerů. Ke splnění smlouvy musí tedy dodavatel především dodat smluvený předmět plnění, tedy provést řádně sjednanou dodávku. Povinností odběratele je přitom převzít, při splnění stanovených podmínek řádně nabízené plnění. Teprve když jsou obě tyto povinnosti realizovány, lze považovat dodávku za splněnou. Odevzdání a převzetí se uskutečňuje při tzv. přejímacím řízení.

Ustanovení HZ (§ 293) upravující splnění dodávky bylo jednou z novel HZ doplněno o text: Splněním dodávky přechází správa (vlastnictví) předmětu dodávky na odběratele, pokud v prováděcím předpisu není stanoveno něco jiného. Možnost

upravit odchýlně převod správy (vlastnictví) prováděcím předpisem měla vytvořit předpoklad vhodného řešení pro případ, že provádění zkušebního provozu bude upraveno jako součást předmětu plnění vyššího dodavatele.

Přejímacím řízením podle HZ rozumíme postup dodavatelů (dodavatele a subdodavatele) a odběratele, při kterém musí být splněn souhrn práv a povinností organizací, aby došlo k odevzdání a převzetí předmětu dodávky nebo k odmítnutí převzetí a příprava vlastní přejímky. Přejímací řízení jako výraz hospodářskoprávních vztahů mezi dodavatelem je nutné lišit od tzv. kolaudačního řízení, které je projevem vztahů správněprávních a probíhá zásadně až po přejímacím řízení.

Aby mohlo řádně proběhnout sepsání zápisu o převzetí, je třeba úspěšně ukončit příslušné zkoušky. Dále musí mít dodavatel i odběratel připraveny k řízení příslušné doklady. Těmito doklady je v konkrétním případě zejména prováděcí projekt, obvyklá průvodní dokumentace, osvědčení o provedených zkouškách použitých materiálů a prací, montážní deníky, výchozí revizní zpráva elektro.

Jestliže byly řádně provedeny příslušné zkoušky a dodávka je dostatečně doložena doklady, má dodavatel i odběratel povinnost sepsat zápis o převzetí. Povinné náležitosti zápisu jsou stanoveny hospodářským zákoníkem (§ 292 HZ). Dále musí být v zápisu uvedeny tzv. identifikační (konkretizační) údaje.

V odborné literatuře a různých vydávaných pomůckách bývaly často uváděny vzory jednotlivých hospodářských smluv. Na publikování vzorů zápisů o převzetí se poněkud zapomínalo. Přitom tento zápis je významný a jeho eventuální neplatnost vyvolává řetězové důsledky: nesplněná dodávka, neoprávněná fakturace, neoprávněné užívání atd.

Jednotliví dodavatelé si pro svoji potřebu takové vzory vytvářeli. Usnadňovali tím řešení problémů, umožnili jednat podle návodu, který zpracoval specialista. Tím, že uváděli rubriky, které je nezbytné vyplnit, omezovali chyby z opomenutí, redukovali úkoly neodborníka na správný výběr z několika málo alternativ. Ulehčovali tedy jednání pracovníkům, kteří jsou odevzdáváním dodávek pověřováni. Tuto praxi lze přijmout i v době po účinnosti OBZ.

Vzory zápisu o převzetí však nejsou všelékem. Správnou zásadou zůstává, že odevzdání a převzetí by měli provádět kvalifikovaní pracovníci (u velkých subjektů specialisté), tak jak je tato zásada praktikována při uzavírání smluv.

Zápis o převzetí zpravidla již v záhlaví obsahuje údaj o tom jaká dodávka, podle jakého ustanovení HZ realizovaná, se odevzdává a přejímá. Dále jsou tu uvedeny identifikační údaje. I těmto náležitostem je třeba věnovat pozornost, neboť pokud dochází ke sporům, bývají uplatňovány i námítky k formálním nedostatkům zápisu o převzetí.

V zápisu by nemělo chybět specifikování předmětu a rozsahu převzetí, dokladů předávaných dodavatelem a „prohlášení účastníků“. Obvykle takové prohlášení zahrnuje povinný obsah zápisu, tj. zhodnocení jakosti provedených prací, soupis zjištěných vad a drobných nedodělků včetně příslušné dohody o opatřeních a lhůtách pro jejich odstranění a prohlášení odběratele, že dodávku přejímá. Pokud by

takové prohlášení odběratele o převzetí dodávky v zápisu chybělo, může být zápis prohlášen za neplatný právě z formálních důvodů.

V zápisu o převzetí musí být uvedeny vady zřejmé při odevzdávání a přejímání a práva z odpovědnosti za vady, která odběratel uplatňuje. Tzn. musí tu být uplatněno i odběratelovo právo na bezplatné odstranění vady. Pokud by bylo odstranění vady spojeno s neúměrnými náklady, musí být uplatněno právo na slevu.

Jestli odběratel právo z odpovědnosti za tyto zřejmé vady v zápise neuplatnil, jeho právo z tohoto titulu zaniká. Odběratel se pak může domáhat jen náhrady škody.

Při dřívějších úpravách HZ byl posléze zrušen odst. 2 § 292, který spojoval s podpisem zápisu o převzetí i prekluzi všech ostatních práv, které odevzdávající i přejímající organizace vůči sobě měly ve spojitosti s přejímanou dodávkou a jež v zápise nebyly uvedeny.

Po zrušení tohoto ustanovení se otázka zániku práv, ve spojitosti s přejímanou dodávkou, řídí obecně platnými lhůtami HZ.

Jestliže je zápis o převzetí podepsán dodavatelem i odběratelem, považují se veškeré údaje o opatřeních a lhůtách v zápisu uvedené za dohodnuté, pokud některý ze subjektů v zápisu neuvede, že s určitými body zápisu nesouhlasí.

V některé z částí zápisu o převzetí např. v „ostatních ujednáních“ si organizace potvrzují i údaje, které by mohly být uvedeny v jiných dokladech, zejména v montážním deníku. Organizace totiž na takové údaje zpravidla pamatují ve svých vzorech zápisu o převzetí. nechťejí, aby takové ostatní náležitosti byly opomenuty.

Takto bývá v zápisu zachycen stav počítadel různých měrných skupin, počty vrácených obalů, lahví od technických plynů, celková fakturovaná hodnota dodávky, vícepráce vyžádané odběratelem apod.

S uváděním nepovinných náležitostí do zápisu se ztotožňujeme jen u údajů zásadního významu.

Při odmítnutí odběratele převzít dodávku a sepsání odůvodněných stanovisek, stává se takto pořizovaný zápis podkladem pro další jednání nebo řízení. Z tohoto důvodu je třeba formulaci stanovisek věnovat stejnou pozornost, jako sestavení zápisu o převzetí.

K zahájení případného sporu jsou aktivně legitimovány obě strany.

Pokud by znělo rozhodnutí soudu ve prospěch odběratele, musí dodavatel učinit vše proto, aby dodávku znovu řádně nabídl k převzetí. A to jak po formální, tak po materiální stránce. Neznamená to však, že musí zopakovat všechny provedené úkony. Stačí řízení opakovat jen v nezbytně nutném rozsahu a k původnímu zápisu sepsat dodatek.

Dodavatel má odevzdávat a odběratel přejímat jen dokončené dodávky nebo jejich dokončené části, na jejichž samostatném odevzdání a převzetí se subjekty ve smlouvě dohodly. Nedokončené dodávky nebo jejich části nesmějí být odevzdány a přejímány. Jestliže by došlo k odevzdání a převzetí nedokončené dodávky nebo její části, je neplatné.

Nesmí být převzata rovněž taková dodávka, jejíž vady brání uvedení do provozu (užívání). Převzetí takové dodávky je rovněž neplatné.

Povinnost k převzetí dodávky, která vykazuje vady a nedodělky má odběratel v takovém případě, pokud je lze charakterizovat jako ojedinělé drobné vady nebo ojedinělé drobné nedodělky, které samy o sobě ani ve spojení s jinými nebrání uvedení do provozu (užívání) a neztíží provoz (užívání).

K textu hospodářského zákoníku se může vyskytnout polemika, že ustanovení tohoto kodexu příkazující odběrateli přejímat dodávky s vadami a nedodělky, byť jen ojedinělými drobnými, je vůči dodavatelům benevolentní. Dodávky pro investiční výstavbu nelze však v tomto ohledu srovnávat s dodávkami výrobků realizovaných ve výrobních podnicích. Jsou minimálně svými podmínkami neopakovatelné a složitost realizace je tu výrazným charakteristickým rysem. Dá se říci, že ani při pečlivém plnění dodavatelských povinností se obvykle ojedinělým drobným vadám a ojedinělým drobným nedodělkům, vzhledem ke složitosti dodávek, nelze vyhnout.

Za ojedinělé drobné vady nelze však např. vydávat větší počet různých byť jen drobných vad, podmínka ojedinělosti tu není dodržena. Odběratel tedy povinnost k převzetí nemá.

Pokud by pak byly vady jen ojedinělé drobné nebo třeba jen jediná vada, která by bránila provozu nebo užívání, pak odběratel nejen že není povinen dodávku převzít, ale dokonce ji převzít nesmí.

Právní úprava tedy příkazuje při výskytu ojedinělých drobných vad a ojedinělých drobných nedodělků (samozřejmě jen za podmínky, že samy o sobě ani ve spojení s jinými nebrání uvedení do provozu – užívání a neztíží provoz – užívání), a přitom zakazuje přejímky nedokončených dodávek a dodávek, jejichž vady brání uvedení do provozu – užívání.

Ze znění zákona přitom vyplývá, že kromě specifikovaných druhů vad, tj. ojedinělých drobných vad a ojedinělých drobných nedodělků (za uvedené podmínky), a kromě vad bránících uvedení do provozu (užívání), existuje ještě „střední kategorie“ takových vad a drobných nedodělků, které nelze specifikovat jako ojedinělé drobné, nemusí však bránit uvedení do provozu (užívání). Na tuto „střední kategorii“ se nevztahuje ani povinnost k převzetí, ani její zákaz. Odběratel tedy v případných situacích převzít může, ale nemusí. Je mu ponechána možnost vlastního rozhodnutí.

Jestliže se však jedná o nedokončenou dodávku nebo dodávku, jejíž vady brání uvedení do provozu (užívání), nepřichází možnost vlastního rozhodnutí organizací v úvahu.

Ke splnění podle obchodního zákoníka

Podle zákona (§ 554 obchodního zákoníku) splní zhotovitel svou povinnost provést dílo jeho řádným ukončením a předáním předmětu díla objednateli v dohodnutém místě, jinak v místě stanoveném tímto zákonem. Je-li místem předání jiné místo než je uvedené v zákonu (§ 554 odst. 2, 3 – obchodního zákoníku), vyzve zhotovitel objednatele k převzetí díla.

Není-li toto místo dohodnuto a smlouva zahrnuje povinnost zhotovitele odeslat předmět díla, uskutečňuje se předání předmětu díla jeho předáním prvním dopravci, který má uskutečnit přepravu do místa určení. Zhotovitel umožní objednateli uplatnění práv z přepravní smlouvy, pokud tato práva nemá objednatel již na základě této smlouvy.

Jestliže smlouva nestanoví místo předání a ani povinnost zhotovitele odeslat předmět díla, uskutečňuje se předání v místě, v němž se podle smlouvy mělo dílo provádět. Není-li ve smlouvě toto místo určeno, uskutečňuje se předání v místě, o němž objednatel věděl nebo musel vědět v době uzavření smlouvy, že v něm bude zhotovitel dílo provádět.

V případech, které nejsou výše popsány (na něž se nevztahují ustanovení § 554 odst. 1 – 2 obchodního zákoníku), se uskutečňuje předání díla v místě, kde má zhotovitel sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště nebo organizační složku, jestliže její místo včas objednateli oznámí.

Předáním zhotovené věci nabývá k ní objednatel vlastnické právo, jestliže je do té doby měl zhotovitel, a na objednatele přechází nebezpečí škody na zhotovené věci, jestliže je do této doby nesl zhotovitel. Ustanovení §§ 444–446, §§ 455–459 a § 461, tj. ustanovení o kupní smlouvě, zde platí obdobně. K tomu připomeňme, že ustanovení § 444, § 458 a § 459 obchodního zákoníku jsou kogentní (není od nich možná dohoda stran).

Požádá-li o to kterákoli strana, sepíše se o předání předmětu díla zápis, který podepíší obě strany. Ujednání o zápisu a jeho obsahu ve smlouvě, zejména ve výstavbě, lze jen doporučit. Rovněž můžeme doporučit ujednání o tom, co strany považují za řádné ukončení díla a podrobnosti předání: jak bude probíhat přejímka, kdo přejímací řízení svolá, v jaké lhůtě předem a podobně.

Na plnění podle smlouvy o dílo se též přitom vztahuje kogentní ustanovení § 324 OBZ: Závazek zanikne, je-li splněn včas a řádně.

Abychom mohli plnění hodnotit jako řádné, nesmí být vadné a nedokončené (nesmí mít ani ojedinělou vadu nebo nedodělek). Toto ustanovení OBZ je ve výstavbě možno hodnotit jako neobyčejně přísné, musíme ho však respektovat. Pokud by plnění vykazovalo vady, nejde o plnění řádné. To je podstatný rozdíl úpravy OBZ oproti HZ.

Jestliže podle smlouvy má být řádné provedení díla prokázáno provedením dohodnutých zkoušek, považuje se provedení díla za dokončené teprve, když byly tyto zkoušky úspěšně provedeny. K účasti na zkouškách je zhotovitel povinen objednatele včas pozvat. Neúčast objednatele na zkouškách, k jejichž provedení byl včas pozván, nebrání provedení zkoušek. Ustanovení § 553 odst. 3 obchodního zákoníku o opakování zkoušek platí obdobně. Výsledek zkoušek se zachytí v zápisu podepsaném oběma stranami. Není-li objednatel přítomen, podepíše zápis místo něho hodnověrná a nestranná osoba, jež se zkoušek zúčastnila (§ 555 odst. 2 – 4 obchodního zákoníku).

Provádění zkoušek bude typické zejména ve výstavbě, ale i při vývoji a výzkumu.

Pokud budou zkoušky a jejich výstupy stanoveny předpisy nebo závaznými normami normalizační soustavy, je třeba tuto skutečnost respektovat (například předepsaná měření a výchozí revizní zprávy). Tam, kde druh zkoušek předepsán není, doporučujeme dohodnout druh zkoušek ve smlouvě, respektive v její příloze a přesně ho popsat.

Zkoušky se mimo jiné liší podle rozsahu provedení, který ověřují. Lze hovořit o zkouškách ověřujících jen kvalitu montáže, ověřujících provedení, kdy dílem je zhotovené zařízení včetně montáže (zkoušet se může úplnost a funkce stroje a kvalita montáže), o zkouškách ověřujících komplexní funkci strojnětechnologického zařízení ve vazbě na všechny složky plnění, tj. například ve vazbě na kvalitu projektu, zařízení i montáží (lze lišit tyto zkoušky před přechodem zařízení k provozním podmínkám a za provozních podmínek nebo v trvalém provozu), lze sjednat dosažení určitých parametrů ve stanovených dobách v průběhu zkoušek i v jejich závěru a ověření funkce zařízení na těchto parametrech (ověřovaných například měřeními a výpočty) po stanovenou dobu, sjednat lze i ukazatele spolehlivosti.

Otázky předání lze co do svého významu hodnotit stejně jako otázky uzavření smlouvy.

Podle charakteru díla a ujednání smluvních stran může smlouva zahrnout povinnosti zhotovitele předmět odeslat. Nezahrnuje-li smlouva povinnost zhotovitele předmět díla odeslat, splní zhotovitel svou povinnost provést dílo, jestliže umožní objednateli nakládat s předmětem díla řádně provedeným v místě stanoveném zákonem (v § 554 obchodního zákoníku). Zahrnuje-li závazek zhotovitele provést montáž jím zhotovené, opravené nebo upravené věci, je závazek splněn řádným provedením této montáže (§ 555 odst. 1 obchodního zákoníku).

Spočívá-li dílo v jiném výsledku činnosti než zhotovení věci, montáží, údržbě, opravě nebo úpravě věci, je zhotovitel povinen při této činnosti postupovat v rámci stanoveném smlouvou s odbornou péčí tak, aby se dosáhlo hmotně zachyceného výsledku činnosti určeného ve smlouvě. Zhotovitel je povinen hmotně zachycený výsledek předat objednateli (§ 556 obchodního zákoníku). Toto ustanovení se bude vztahovat např. na programová vybavení a projektové dokumentace. Výsledek činnosti, jež je předmětem díla podle tohoto ustanovení (podle § 556 obchodního zákoníku) je zhotovitel oprávněn poskytnout i jiným osobám než objednateli, pokud to dovoluje smlouva. Neobsahuje-li smlouva zákaz tohoto poskytnutí, je k němu zhotovitel oprávněn, není-li to vzhledem k povaze díla v rozporu se zájmy objednatele.

Ve smlouvě by se tedy mělo uvést dovození nebo zákaz. Konkrétní řešení ve smlouvě lze opět jen doporučit. Pokud by tomu tak nebylo, bude se zkoumat, zda oprávnění zhotovitele není v rozporu se zájmy objednatele.

Je-li předmětem díla podle § 556 obchodního zákoníku výsledek činnosti, který je chráněn právem z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, je objednatel oprávněn použít jej pouze k účelu vyplývajícímu z uzavřené smlouvy o dílo. K jiným účelům je oprávněn jej použít jen se souhlasem zhotovitele. Je v zájmu objednatele, pokud by nechtěl žádat zhotovitele o souhlas, aby účel použití byl ve smlouvě sjed-

nán (např. že zpracovaný projekt oživení s využitím patentu chráněného zařízení bude použit nejen pro velin strojovny v závodě A, ale pro všechna obdobná zařízení oživovaná objednatelům).

Zhotovitel odpovídá za porušení práva jiné osoby z průmyslového vlastnictví nebo jiného duševního vlastnictví v důsledku použití předmětu díla, jestliže k tomuto porušení dojde podle českého právního řádu nebo podle právního řádu státu, kde má být předmět díla využit, a zhotovitel o tom věděl v době uzavření smlouvy. Pro právní vady díla platí přiměřeně příslušná ustanovení obchodního zákoníku o smlouvě kupní (§ 434 a § 435).

Vady díla

Poslední speciální ustanovení věnovaná v obchodním zákoníku smlouvě o dílo jsou ustanovení nazvaná Vady díla (§§ 560–565). Dílo má vady, jestliže provedení díla neodpovídá výsledku určenému ve smlouvě.

Zhotovitel odpovídá za vady, jež má dílo v době jeho předání. Jestliže však nebezpečí škody na zhotovené věci přechází na objednatele později, je rozhodující doba tohoto přechodu. Za vady díla, na něž se vztahuje záruka za jakost, odpovídá zhotovitel v rozsahu této záruky (§ 560 odst. 2 obchodního zákoníku). Zhotovitel odpovídá za vady díla vzniklé po této uvedené době (v § 560 odst. 2), jestliže byly způsobeny porušením jeho povinností.

Spočívá-li dílo ve zhotovení věci, platí obdobně příslušná ustanovení o smlouvě kupní (§§ 420–422 a § 426 obchodního zákoníku).

Zhotovitel neodpovídá za vady díla, jestliže tyto vady byly způsobeny použitím věci předaných mu k zpracování objednatelům v případě, že zhotovitel ani při vynaložení odborné péče nevhodnost těchto věcí nemohl zjistit nebo na ně objednatel upozornil a objednatel na jejich použití trval. Zhotovitel rovněž neodpovídá za vady způsobené dodržením nevhodných pokynů daných mu objednatelům, jestliže zhotovitel na nevhodnost těchto pokynů upozornil a objednatel na jejich dodržení trval nebo jestliže zhotovitel tuto nevhodnost nemohl zjistit. Rozhodujícím pro posouzení konkrétních případů bude zjišťování, zda zhotovitel vynaložil odbornou péči.

Objednatel je povinen předmět díla prohlédnout nebo zařídit jeho prohlídku podle možnosti co nejdříve po předání předmětu díla (§ 562 odst. 1 obchodního zákoníku).

Soud nepřizná objednateli právo z vad díla, jestliže objednatel neoznámí vady bez zbytečného odkladu poté, kdy je zjistí, bez zbytečného odkladu poté, kdy je měl zjistit při vynaložení odborné péče při prohlídce uskutečněné podle § 562 odst. 1 obchodního zákoníku, bez zbytečného odkladu poté, kdy mohly být zjištěny později při vynaložení odborné péče, nejpozději však do dvou let a u staveb do pěti let od předání předmětu díla. U vad, na něž se vztahuje záruka, platí místo této lhůty dvou a pěti let záruční doba (§ 562 odst. 2).

Jde o obdobné ustanovení jako u smlouvy kupní (§ 428 odst. 1 obchodního zákoníku). Proto se také použijí ustanovení § 428 odst. 2 a 3 obdobně na účinky

uvedené v § 562 odst. 2 obchodního zákoníku. To znamená, že se k nim přihlédne, jen když zhotovitel namítne v soudním řízení, že objednatel nesplnil včas svou povinnost oznámit vady díla.

Záruční doba týkající se díla počíná běžet předáním díla. Pro záruku za jakost díla jinak platí přiměřeně ustanovení o kupní smlouvě (§§ 429–431 obchodního zákoníku), tj. ustanovení o vzniku a rozsahu záruky, o běhu záruční doby a rozsahu odpovědnosti za vady vzniklé během záruční doby (viz § 563 obchodního zákoníku).

Nároky z vad, na něž se vztahuje záruka, jsou určeny § 564 a § 565 obchodního zákoníku. Prvé z nich stanoví, že při vadách díla platí přiměřeně příslušná ustanovení kupní smlouvy (§§ 436–441 obchodního zákoníku).

Objednatel však není oprávněn požadovat provedení náhradního díla, jestliže předmět díla vzhledem k jeho povaze nelze vrátit nebo předat zhotoviteli (§ 564 obchodního zákoníku). To bude typické zejména ve výstavbě i jině, kde je předmět plnění ve vlastnictví objednatele. Využije-li objednatel podle ustanovení uvedených v § 564 obchodního zákoníku práva odstoupit od smlouvy týkající se předmětu díla, který nelze vrátit nebo předat zhotoviteli, neplatí § 441 (upravující odstoupení u kupní smlouvy). Objednatel však není oprávněn odstoupit od smlouvy, jestliže vady díla neoznámil včas zhotoviteli.

Závěrem uvedme ještě, že podle obchodního zákoníku (na rozdíl od hospodářského zákoníku) je třeba uplatnit práva z vad podle ustanovení o odpovědnosti za vady. Práva taktó neuplatněná nelze překlenovat cestou uplatnění odpovědnosti za škodu (nelze se například domáhat odstranění vad – při neuplatnění odpovědnosti za vady – jako z titulu odpovědnosti za škody vzniklé vadným plněním).

Úprava smlouvy o dílo v obchodním zákoníku je stručnější v porovnání s úpravou dřívější. To by nás mělo vést k nepovrchnému řešení konkrétního obchodního případu ve smlouvě. K tomu je potřebné přesné a poměrně podrobné upravení jednotlivých otázek. Význam smluvního jednání je ostatně u všech smluv zřejmý právě ze široké smluvní volnosti, kterou obchodní zákoník umožňuje a ze skutečnosti, že dílčí okruhy problémů obchodní zákoník neřeší a ponechává je smluvním partnerům (například u smlouvy o dílo: délky záruk, sankce, fakturace, placení, zkoušky, převzetí, spolupráci na stavbě, podrobnosti vedení stavebního deníku apod.).

* * *

S U M M A R Y

The work contract

The Commercial Code regulates the work contract in § 536 – § 565. We classify this contract among so called „relative commercial contracts“, i.e. the obligation between businessmen, when in the stage of concluding of a contract is clear, that it deals with their business.

In the case of a work contract we will frequently use the text of § 261 paragraph 2 of the Commercial Code, that the Part III of the Code (in that is the work contract placed) regulates as well the obligations between the state or the self-governing territorial unit and the businessman, if these obligations concern with the providing for public needs (for instance in the case of building and reconstruction of the buildings). For that purpose the Code states that the state is the state organisation as well, if it concludes the contracts, when from the wording of such a contract follows, that the object of the contract is the fulfilling of public needs.

The parties of a contract can conclude in a written contract, that states that their obligation otherwise not regulated by the Commercial Code will be regulated by this Code. (§ 262 of the Commercial Code).

As for the form of the work contract, this type of contract has not an obligatory written form. On the other hand it is the type of contract, where we can often recommend the written form, especially in a construction industry.

The text of the Commercial Code has in that part dispositive nature. It is a certain pattern of behaviour of parties of the contract, which is obligatory for them just in a case, when they didn't state another thing in the contract. The text in the Commercial Code is general and we can expect richness of the concrete contract. It was predicted by the legislator, but he helps the parties of a contract in § 536 – § 565 of the Commercial Code by reference to the contract of purchase. We should mention, that the reference is to cogent regulations of the contract of purchase (they aren't frequent) as well. These references to the contract of purchase make a certain „unification“ between the contract of purchase and the work contract.

The regulation of the work contract is shorter compared with the previous regulation. It should lead to the detailed solution of a concrete business case in the wording of a contract. It is necessary to regulate all the problems in a clear and detailed way. The importance of the concluding of a contract is clear for all types of contracts from the wide freedom of contract, which the Commercial Code makes possible. This importance is clear as well from the fact, that the Commercial Code doesn't solve the detailed problems and leaves it on the parties of the contract (for instance in the case of the work contract: a length of guarantees, penalties, payment, invoices, taking over, inspections, co-operation on the building site, details dealing with the writing of the building diary etc.).